

SOSYAL SERMAYE, İŞ TATMİNİ VE SANAL KAYTARMA ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ: AKSARAY ÖRNEĞİ

Himmet KARADAL, Doç. Dr.
hkaradal@gmail.com, Aksaray Üniversitesi

Muhammet SAYGIN, Öğr. Grv.
muhammetsaygin@gmail.com, Mersin Üniversitesi

Özet: Sosyal sermaye, kişi ve örgütler arası güvene dayalı ilişkilerin ekonomik açıdan incelenmesi olarak tanımlanmaktadır (Karagül ve Masca, 2005). Sosyal Sermaye kapsamında bireylerin topluluk içinde yaşaması, toplumların varlığını devam ettirmesi, örgütlerin oluşması, kişilerin kendi aralarında ve örgütle, örgütün kişilerle, örgütler arasında ve devletle olan ilişkileri bulunmaktadır. Güven faktörünün ekonomideki yerini araştıran Gökalp (2003) güven faktörü ile sosyal sermayeyi ele alınıp ve güven eksikliğinin maliyetleri artırdığı sonucuna ulaşmıştır. Mercan ve Halıcı (2005) çalışmalarında tesis yeri planlamada sosyal sermayenin önemini incelemiş ve güven ile sosyal sermaye ilişkisine değinmiştir. Ayrıca Coleman (1988) çalışmasında beşeri sermaye ile sosyal sermaye özelliklerini karşılaştırmış ve aile içerisindeki sosyal sermaye ve iletişim eksikliğinin beşeri sermaye özellikleri ile ilişkisine değinmiştir. İş tatmini, örgütsel düzeyde motivasyonun ve verimliliğin artması anlamına gelmektedir. Örgüt çalışanlarının iş tatminlerini artırmak yöneticilerinin önem vermesi gereken bir olgudur, ancak günümüz rekabet ortamında sadece çalışanların iş tatminlerinin artırılması yeterli olmamakla örgüt yöneticilerinin de motive edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, örgüt yöneticilerinin iş tatminlerinin artması örgütlerin sosyal sermayelerinin gelişmesine destek olmakta çalışanların iş tatminlerinin artmasında olumlu etki göstermektedir. Sanal kaytarma, teknolojik imkanların gerek çalışanlar gerekse de yöneticiler tarafından kullanımı amacına uygun olmayan biçimde kullanılması anlamına gelmekte ve internetin örgütsel amaçlar dışında kullanımını ifade etmektedir (Lim, 2002). Bu çalışmanın amacı, sosyal sermaye, iş tatmini ve sanal kaytarma arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Çalışmada kantitatif araştırma yöntemi tercih edilmiş ve veriler anket yoluyla elde edilmiştir. Verilerin elde edilmesinde kullanılan; sosyal sermaye kavramını sosyal ağlar, karşılıklı, güven, sosyal normlar, ortaklar ve sosyal kurum kapsamında ele alan Onyx ve Bullen (2000)'in sosyal sermaye ölçeğinden, içsel boyut, dışsal boyut ve genel tatmin düzeyini belirleyici özelliklere sahip 20 maddeden oluşan Minnesota iş tatmini ölçeğinden ve Lim (2002)'in sanal kaytarma ölçeği kullanılarak elde edilmiştir. Aksaray ilinde faaliyet gösteren işletme yöneticilerinin dahil edildiği çalışmada veriler istatistiki programlar aracılığıyla analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Sosyal Sermaye, İş Tatmini, Sanal Kaytarma*

AN ANALYSIS OF THE RELATIONSHIP BETWEEN SOCIAL CAPITAL, JOB SATISFACTION AND CYBERLOAFING: THE CASE OF AKSARAY

Abstract: Social capital is defined as economic assessment of trust-based relationships between people and organizations (Karagül and Masca, 2005). Life of individuals within the community, continuing presence of the communities, formation of organizations, individual and organizational relations between other individuals, organizations and governments are located in the concept of social capital. Gökalp (2003) studying the trust factor in economy, has dealt with the trust and social capital, so found that lack of trust increased the costs in organizations. Mercan and Halıcı (2005) has analyzed the importance of social capital and dealt with the relationship between trust and social capital. Moreover, Coleman (1988) has compared the features of social and human capital then dealt with the lack of communication and social capital within the family. Job satisfaction means the increase of motivation and productivity at the organizational level. Increasing the job satisfaction of employees of organizations is a vital issue for the managers, but in today's competitive environment instead of just increasing employees' job satisfaction, the managers should also be motivated. In this context, any increase in the job satisfaction of the managers affects the organizational social capital and satisfaction levels of the employees. Cyberloafing is a term used to define technological facilities of employees as well as managers in the way of inconsistent purposes and means not using the internet for organizational goals (Lim, 2002). The purpose of this study is to analyze relationship between social capital, job satisfaction and cyberloafing. Therefore, quantitative method was preferred and the data were collected through survey form. In data collection tool, social capital scale of Onyx and Bullen (2000), Minnesota job satisfaction scale and cyberloafing scale of Lim (2002) were used. Owners and the managers of the organizations in Aksaray province were included to the research and collected data were analyzed via statistical tools.

Keywords: *Social Capital, Job Satisfaction, Cyberloafing*

1. GİRİŞ

Klasik ve davranışsal yönetim kuramlarının ihmal ettiği sosyal ilişkilere verilmesi gereken önem sosyal sermaye kavramının temelini oluşturmaktadır. Bu bakımdan post modern yönetim anlayışları içerisinde popüleritesini koruyan sosyal sermaye kavramı hem bireyler hem de işletmeler için günümüz iş dünyasında büyük önem taşımaktadır. Değişen iletişim tarzları ve gelişen teknoloji sosyal sermayenin önemini vurgulamaktadır. Günümüzde işletmelerin başarısının belirli kurallara uymak suretiyle gerçekleştiğine inanmak ve kişilerin benmerkezci eğilime yönelmiş olmaları sosyal ilişkilerden en az düzeyde etkilenmeleri sonucunu doğurmaktadır ve bu tür yaklaşımlar artık yerini kaybetmiştir (Granovetter, 1985). Bireyler arası ya da işletmeler arası karşılıklı iletişimi ve etkileşimi esas alan sosyal sermaye kavramı işletme yazınında popüler konular arasında yer almaktadır. İş tatmini, verimliliğin ön koşulu olarak tanımlanmakta ve genelde çalışanlar için öngörülen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak işletme yöneticilerinin veya sahiplerinin iş tatminlerinin artması, çalışanların iş süreçlerine olumlu etki yapacağı gibi verimliliğe de doğrudan katkıda bulunacaktır. Sosyal sermaye üzerine çalışmaların son yıllarda artışı, toplumların ekonomik ve sosyal problemleri ile ilgili çözüm yolları bulmalarında yeni, alternatif politikaların önünü açmaktadır. Bu

durumun sebebi ise maddi üretim faktörlerin verimli biçimde kullanımı sosyal sermaye birikimleri ile doğru orantılı olmasından dolayıdır (Karagül ve Dündar, 2006). Sanal kaytarma kavramı, günümüz en etkin iletişim teknolojisi olan internetin iş amaçları dışında kullanılmasını ifade etmektedir. Bu tanıma göre, çalışanların iş amaçları dışında interneti kullanması verimliliği olumsuz yönde etkileyecek bir olgu gibi görünmektedir. Ancak çalışanların özellikle de yöneticilerin interneti iş amaçları dışında, bilgi alma, ağ oluşturma, yenilikleri farketme gibi amaçlarla kullanması ise sosyal sermayenin artmasına imkan vereceği gibi iş tatmininin de artmasına neden olacaktır. Dolayısıyla, yöneticilere ilişkin sosyal sermaye özelliklerinin sanal kaytarma ile desteklenebileceği düşünülmektedir. Bu durumun neticesi olarak da iş tatmininin desteklenmesi sağlanmaktadır. Çalışmada sosyal sermaye özellikleri, iş tatmini ve sanal kaytarma arasındaki ilişkinin incelenmektedir. Bu amaç doğrultusunda Aksaray ilinde faaliyetlerini sürdüren üretim işletmelerinin yöneticileri ve sahipleri çalışmaya dahil edilmiştir. 221 yönetici/işletme sahibine ulaşılmış ancak bazı anket formlarında eksik ve boş bırakılmış alanlar nedeniyle 60 adedi çalışmadan çıkarılmış ve sonuçta 161 adet katılımcıdan elde edilen veriler çalışmaya dahil edilmiştir.

II. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

II.1. Sosyal Sermaye

Şan ve Şimşek (2011) çalışmalarında; kavramların işaret ettikleri olguların ve anlamsal yapıların halihazırda var olduğunu ve bu kavramlaştırmaların tartışmalar neticesinde sistematik düşüncelere dönüştüğünü vurgulamışlardır. Sosyal sermaye kavramı da işaret ettiği olgular ve anlamsal yapıları ile önceden var olan bir kavramsallığı ifade etmiş ancak ilk kez kavram olarak kullanımı Lyda Jutsen Hanifan'a ait olmuştur. Hanifan (1916) "The Rural School Community Center" isimli çalışmada bireyler ve aileler arası münasebetleri ifade etmek amacıyla sosyal sermaye kavramını ilk kez kullanmıştır (Devamoğlu, 2008; akt. Şan ve Şimşek, 2011). Alanyazında giderek daha fazla öneme sahip olan sosyal sermaye kavramı anahtar kelime olarak 1981 öncesinde yirmi kez kullanılmış olmasına rağmen bu oran 1991-1995 yılları arasında yüz dokuza ve günümüzde ise tahmin edilmesi oldukça güç rakamlara ulaşmıştır (Harper, 2001; akt. Çalışkan, 2010). Bu kadar yoğun kullanıma sahip olan sosyal sermayenin genel kabul görmüş tek bir tanımı bulunmamaktadır, bu durumun sebebi ise farklı disiplinlerden gelen farklı düşünürlerin sosyal sermaye kavramının tanımına katkıda bulunmuş ve farklı anlamlar yüklemiş olmalarıdır. Buna rağmen genel olarak yazında sosyal sermayenin güven, karşılıklılık, ağlar, birlikler, birlik veya grup üyeliği, normlar ve ortak faaliyet kavramlarına dayalı olarak tanımlandığı görülmektedir (Tüylüoğlu, 2006). Fukuyama (2001), sosyal sermayeyi işbirliğini destekleyen normların bütünü olarak tanımlamıştır. Coleman (1988) ise sosyal sermayeyi gruplar içerisinde beraber yaşama becerisi olarak ifade etmiş ve sosyal sermayenin işlevlerine göre değerlendirilmesi gerektiğini savunarak sosyal yapılar içerisinde ortaya çıktığını belirtmiştir. Fukuyama (1995)'ya göre bireysellik topluma zarar vermektedir ve bağlılığı geliştiren sosyal sermayenin kendisidir. Sosyal sermaye, sosyal etkileşimlerin doğasında bulunan potansiyeli ifade etmektedir ve kişilerin harekete geçme yetenekleri ile algılanan yaşam kalitelerini büyük oranda etkilemektedir. Ayrıca sosyal sermaye içerisinde bulunduğumuz sosyal düzenin istikrarını sağlayan önemli bir unsurdur. Fiziksel ve beşeri sermaye gibi sosyal sermaye özellikleri de yenilenmemesi durumunda değerini kaybetmektedir (Coleman, 1990). "Örgütlerde insan unsurunun tekrar ön plana çıkmasına paralel olarak ortaya çıkan entelektüel sermaye kavramı, insanların sahip olduğu bilgi, birikim, yetenek, vb. gibi nitelikleri ifade etmesi açısından sermaye kavramına farklı bir bakış açısı getirmiş olsa da, insanların birbirleriyle olan etkileşimini açıklamaktan uzaktır. İşte tam bu noktada, sosyal sermaye kavramı devreye girmektedir" (Karadal ve Akyazı, 2013).

II.2. İş Tatmini

Çalışkan (2005), sağlık çalışanlarını ele aldığı çalışmada iş tatminini incelemenin yönetim açısından çeşitli faydaları bulunduğunu belirtmiş ve bu faydaların başında yönetimin genel doyum düzeylerine ilişkin fikir sahibi olabilmesi şeklinde açıklamıştır. İş tatmini gibi tarama çalışmalarının çalışanlara ilişkin sorunların tespitinde önemli bir yeri bulunduğunu vurgulamıştır. Ayrıca Erdoğan (1991)'a göre iş tatmini duygularının geliştirilmesi ve buna bağlı olarak üretimin etkin hale getirilmesi yöneticilerin temel sorunlarını oluşturmaktadır. Şimşek (1995) ise iş tatmininin bir kereliğine sağlanmasının etkili olmayacağını sürekli izlenmesi gereken bir olgu olduğuna dikkat çekmiş ve iş tatminin dinamik bir kavram olarak ele alınması gerektiğini savunmuştur. Kahn (1973)'e örgüt içerisindeki sorunları gösteren kanıtlardan bir tanesi de iş tatmininin düşüklüğüdür ve iş tatminsizliği diğer örgütsel sorunların ardında yer almaktadır (Erdoğan, 1991; Şimşek, 1995, Kahn, 1973; akt. Çalışkan, 2005). Karakuş (2011), Sivas ilinde faaliyet gösteren hemşirelerin iş tatmin düzeylerini ele aldığı çalışmada; iş tatmininin çeşitli boyutları olan çok önemli bir konu bulunduğunu vurgulamış ve kişilerin işlerini benimsemeleri, sevmeleri ve işlerinin gerektirdiklerini yapmalarının hem kendileri hem de örgütleri için önemli ve gerekli olduğunu belirtmiştir. İşlerinden gereken doyumu alabilen çalışanlar özel hayatlarında yine aynı doyuma ulaşabilmektedir. Aksi durumda ise çalışanların özel hayatları ortaya çıkan mutsuzluk nedeniyle zarar görmektedir. Zihinsel ve fiziksel durumları ile iş tatmini arasında yakın ilişkinin varlığı bu durumun açıklayıcısı olmaktadır (Eren, 2006).

II.3. Sanal Kaytarma

Sanal kaytarma kavramına ilişkin etimolojik bilgi verilmesi yerinde olacaktır. Buna göre, Sanal Kaytarma kavramının İngilizce karşılığı Cyberloafing kelimesi ile ifade edilmektedir ki Cyber kelimesinin karşılığı olarak kullanılan "siber" kelimesi Türk Dil Kurumu sözlüğünde henüz yer almamaktadır. Ancak sibernetik kelimesinden türetildiği bilinen kavramla ilgili olarak bilişim/iletişim ağlarına ait uzayı ifade ettiği söylenebilmektedir (Online Etymology Dictionary, 2013). Kaytarma kavramı ise haylazlık olarak da alanyazında kullanılmaktadır ve aktiviteden uzak durma, özellikle de işten kaçma anlamına gelmektedir (Cambridge Dictionary, 2013). Lim (2002) sanal kaytarmayı (cyberloafing- siber haylazlık) çalışanların mesai saatleri içerisinde çalıştığı kurumun internet bağlantısını kullanarak iş amaçları dışında kişisel amaçlara yönelik kullanması şeklinde açıklamaktadır. Diğer bir deyişle, işle ilgili bağlantılar için internetin kullanılması yerine çalışanlar şahsi amaçları için işle ilgisi olmayan internet sitelerine, elektronik haberleşme sistemlerine erişim sağlamaktadırlar. Köse vd. (2012) çalışmalarında bir devlet üniversitesinde görev yapan araştırma görevlilerinin sanal kaytarma davranışlarını incelemişler ve katılımcıların sanal kaytarma eğilimini gösterdiklerini, bu durumun sosyalleşme çabalarının bir gereği olmasa bile işle ilgili olmayan faaliyetlere zaman ayırdıklarını belirlemişlerdir. Alanyazında sanal kaytarma değişik şekillerde ele alınmıştır. Özkalp vd. (2011) zarar verici, yaratıcı ve boş zamanları doldurucu şeklinde bir sınıflama yaparken, Lim (2002) sanal kaytarmayı, web sitesi aktiviteleri, e-posta aktiviteleri şeklinde gruplandırmıştır. Blau vd. (2006) ise Lim'in çalışmasına benzer şekilde web, e-posta aktiviteleri ve interaktif sanal kaytarma etkinlikleri şeklinde bölümlendirmiştir. Çalışmada ise Lim (2002)'e ait bölümlendirme tercih edilmiş ve veri toplama formundaki ilgili ölçek bu şekilde tasarlanmıştır.

III. ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

Araştırmanın amacı sosyal sermaye, iş tatmini ve sanal kaytarma arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu bağlamda, Aksaray ilinde faaliyet gösteren üretim yapan işletme yöneticileri/sahipleri/ortakları araştırma sürecine dahil edilmiştir. Veri toplama aracı olarak anket formu vasıtasıyla veri toplanmış, yöneticilerle birebir görüşmeler yapılmıştır. Birebir görüşmelerdeki amaç çalışma kısıtlarından biri olan soruların anlaşılabilmesi olasılığını düşürmek adına verilerin ne amaçla toplandığı, verilerin sadece akademik amaçlarla kullanılacağı bilgisinin yöneticilere aktarılması ve neticesinde doğru ve geçerli bilgiye ulaşma çabası bulunmaktadır. Veri toplama formu dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, araştırmaya dahil edilen katılımcıların sosyo-demografik özellikleri sorgulanmaktadır. Bu bağlamda, katılımcıların hangi sektörde yöneticilik yaptıkları, işletme yöneticisi ya da işletme sahibi olma durumları, yaşları, eğitim düzeyleri, çalışma süreleri, cinsiyetleri, medeni halleri ve en çok ilgilerini çeken konu başlıkları belirlenmek istenmiştir. Veri toplama formunun ikinci bölümünde, katılımcıların sosyal sermaye özellikleri belirlenmek istenmiş ve bu amaçla Onyx ve Bullen (2000)'in çalışmalarından yararlanılarak oluşturulan ve 34 maddeden oluşan sosyal sermaye ölçeği kullanılmıştır. Ardından katılımcıların iş tatminlerini belirlemek için 20 maddeden oluşan Minnesota İş Tatmini ölçeği kullanılmıştır. Son olarak katılımcıların sanal kaytarma eğilimlerini belirlemek için Lims (2002)'in çalışmasından yararlanılarak oluşturulan 11 maddelik sanal kaytarma ölçeği kullanılmıştır. Veri toplama formu toplamda 75 madde oluşmaktadır. Veri toplama formu 221 katılımcıya uygulanmıştır ancak 60 katılımcının sorulara eksik bilgi vermesi nedeniyle anket formları çalışma dışı bırakılmıştır. Dolayısıyla çalışmaya dahil edilen katılımcı sayısı 161'dir. Çalışmanın ana kütlesini Aksaray ilinde faaliyetlerini sürdüren üretim yapan işletmelerin yöneticileri oluşturmaktadır. Aksaray ilinde faaliyetlerini sürdüren ve üretim kapasite raporu olan 245 işletme bulunmaktadır ve çalışmaya 161 yöneticinin katkı sağlaması %95 güven aralığında yeterli düzeyde katılımcının çalışmada yer aldığını göstermektedir. Çalışmada kullanılan basit tesadüfi örneklem yöntemi ile de her bir katılımcıya verilecek ağırlığın aynı olması hedeflenmiştir. Çalışmanın kısıtları ise anket formundaki maddelerin katılımcı tarafından algılanamaması ve zaman sınırlaması olmuştur. Ancak veri toplama formunun konun uzmanı akademisyenler ve dilbilimci uzmanlar tarafından ele alınmış ve yapılandırılmış olması, ön test olarak uygulanmış ve algılanamayan sorularda gerekli düzeltmelerin yapılmış olması ile olası algılama sorunlarının önüne geçilmeye çalışılmıştır.

IV. VERİLERİN ANALİZİ VE BULGULAR

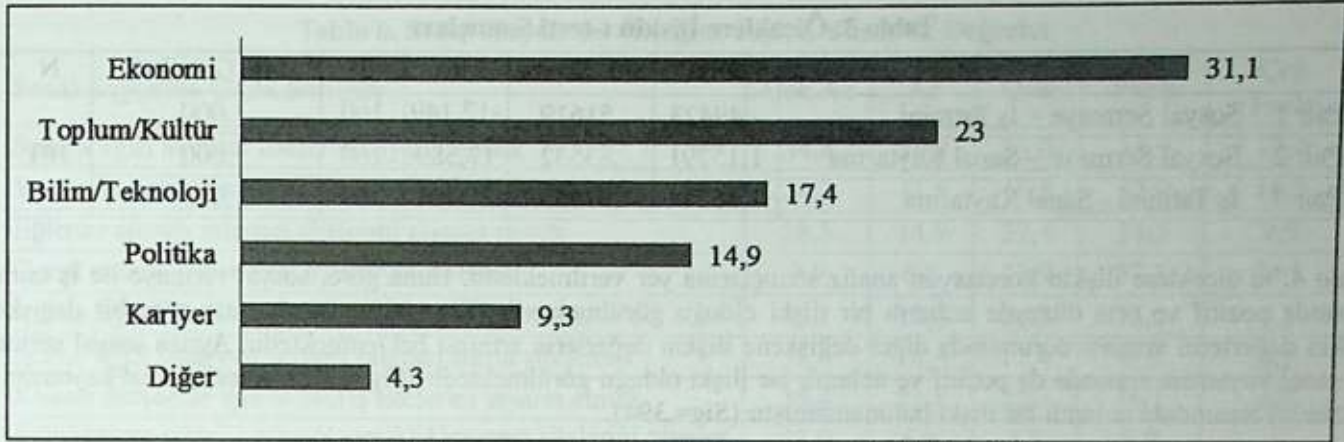
Çalışmada, veri toplama aracı olan anket formunun güvenilirliğini belirlemek için Cronbach Alpha analiz tekniğinden faydalanılmıştır. Buna göre, sosyal sermaye ölçeğinde 34 değişken bulunmaktadır ve ölçüm aralığı "1: Çok Az....5: Çok Fazla" olmak üzere Likert 5'li sistem tercih edilmiştir. Sosyal sermaye ölçeğinin güvenilirlik katsayısı ,786'dır. İş tatmini ölçeğinde 20 değişken bulunmaktadır ve ölçüm aralığı "1: Hiç Memnun Değilim....5: Kesinlikle Memnunum" olmak üzere Likert 5'li sistem tercih edilmiştir. İş tatmini ölçeğinin güvenilirlik katsayısı ,837 olarak belirlenmiştir. Sanal kaytarma ölçeğinde ise 11 değişken bulunmaktadır ve ölçeğe ilişkin ölçüm aralığında "1: Çok Az....5: Çok Fazla" olmak üzere Likert 5'li sistem tercih edilmiştir. Sanal kaytarma ölçeğinin güvenilirlik katsayısı ,807'dir. Dolayısıyla veri toplama formunda kullanılan tüm ölçeklerin güvenilirlik katsayıları oldukça yüksek düzeyde ortaya çıkmıştır ve ölçeklere ilişkin güvenilirlik katsayı aralığı ,786 ile ,837 arasında değişmektedir. Cronbach's Alpha katsayısı 0,70'in üzerinde olması bakımından kullanılan ölçeklerin yüksek düzeyde güvenilir oldukları sonucuna ulaşılmaktadır (Bülbül 2003:216). Tablo 1.'de katılımcılara ilişkin sosyo demografik özelliklere yer verilmektedir.

Tablo 1. Katılımcılara İlişkin Sosyo Demografik Özellikler

Demografik Özellikler	Sayı	%	Demografik Özellikler	Sayı	%
Sektör			Konumunuz/Ünvanınız		
Kamu	6	3,7	İşletme Sahibi	85	52,8
Özel	155	96,3	İşletme Ortağı/Hissedarı	3	1,9
Yaş Aralığı			Özel Sektörde Yönetici	52	32,3
18-25 yaş	8	5,0	Diğer	21	13,0
26-30 yaş	18	11,2	Çalıştığınız Sektör		
31-35 yaş	30	18,6	Metal	20	12,4
36-40 yaş	34	21,1	Makine	15	9,2
41-45 yaş	33	20,5	Madencilik	2	1,2
46 ve üzeri yaş	38	23,6	Gıda	38	23,6
Medeni Hal			Plastik	8	5,0
Bekar	29	18,0	İnşaat	17	10,6
Diğer	14	8,7	Mobilya	8	5,0
Evli	118	73,3	Tekstil	8	5,0
Eğitim Durumu			Otomotiv	12	7,5
İlköğretim	23	14,3	Diğer	33	20,5
Ortaöğretim	50	31,1	Cinsiyet		
Önlisans	31	19,3	Kadın	29	18,0
Lisans	39	24,2	Erkek	132	82,0
Lisansüstü	18	11,1	En Çok İlginizi Çeken Konu		
Çalışma Süreniz			Toplum/Kültür	37	23,0
1 Yıldan Az	5	3,1	Bilim/Teknoloji	28	17,4
1-3 Yıl	12	7,5	Kariyer	15	9,3
4-7 Yıl	27	16,8	Ekonomi	50	31,1
8-10 Yıl	28	17,4	Politika	24	14,9
11-20 Yıl	47	29,2	Diğer	7	4,3
20 Yıldan Fazla	42	26,1			

Tablo 1'e göre katılımcıların %3,7'si işletme hissedarı iken, %96,3'ü işletme sahibi ya da yöneticisidir. Yaş aralıklarının en yoğun olduğu 46 ve üzeri yaş grubunda ise katılımcıların %23,6'sı bulunmaktadır, en düşük yoğunlukta ise 18-25 yaş aralığındaki katılımcılar %5'lik bir oranla bulunmaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğu (%73,3) evlidir. Ayrıca katılımcıların büyük çoğunluğu lisans ve lisansüstü eğitim almışlardır. Çalışma süreleri incelendiğinde en büyük grubun 11-20 yıl çalışma deneyimine sahip olan katılımcılardan oluştuğu görülmektedir. 1 yıldan az deneyime sahip katılımcıların oranı ise %3,1 olarak ortaya çıkmıştır. Katılımcıların ünvanları ve görevleri incelendiğinde büyük çoğunluğunun işletme sahibi/ortağı olduğu görülmektedir. Katılımcıların sektörlerine göre dağılımları incelendiğinde en büyük grubun %23,6'lık bir oranla gıda sektöründe olduğu ardından ise %12,4'lik bir oranla metal sektöründe çalıştığı belirlenmiştir. Diğer sektörlerde bulunanların oranı ise %20,5'tir. Katılımcıların büyük bölümü erkektir (%82). Ayrıca katılımcılara en çok ilgilerini çeken konu sorulmuş ve elde edilen veriler ışığında katılımcıların büyük çoğunluğunun ekonomi ile ilgili olduğu (31,1), toplum/kültür ile ilgilenenlerin oranının %23 olduğu tespit edilmiştir. Bilim ve teknolojiye ilgi duyanların oranı %17,4 iken politikaya ilgi duyanların oranı %14,9'da kalmıştır. Kariyer olanakları ile ilgilenen katılımcıların oranı ise %9,3 olarak tespit edilmiştir. Şekil 1.'de katılımcıların ilgilendikleri, ilgilerini çeken konu başlıklarının yüzdelik oranları gösterilmektedir.

Şekil 1. Katılımcıların İlgi Duydukları Konu Başlıkları (%)

Çalışmada kullanılan ölçeklere ilişkin faktör analizleri yapılmıştır ancak sayfa sınırlaması nedeniyle tablolar halinde sunulmamıştır. Sosyal sermaye ölçeğine ilişkin faktör analizi sonuçlarına göre; katılımcıların sosyal sermaye özellikleri incelenmiş ve faktör analizi uygulanan veri setinin analiz için uygunluğunun değerlendirilmesinde test edilen KMO ve Bartlett testlerinde KMO değeri %72 çıkarak verinin uygunluğunu göstermiştir. Ayrıca Bartlett testi de anlamlı çıkmıştır (Bartlett's Test of Sphericity: df: 190; $p < 0,00$). Analiz neticesinde ortaya çıkan faktörler, ölçeğin yararlanılarak oluşturulduğu Onyx ve Bullen (2000)'in çalışmasındaki faktörlere benzer şekilde 8 faktör olarak ortaya çıkmış ve toplam varyansın %59,083'ünü açıklamıştır. İş tatmini ölçeğine yönelik faktör analizi sonuçlarına göre ise KMO değeri %78 olarak belirlenmiş ve Bartlett testi anlamlı çıkmıştır (Bartlett's Test of Sphericity: df: 190; $p < 0,00$). İş tatmini ölçeğinde elde edilen veriler neticesinde 7 faktör ortaya çıkmıştır ve toplam varyansın %67,771'ini açıklamaktadır. Son olarak sanal kaytarma ölçeği de factor analizine tabii tutulmuş ve elde edilen sonuçlara göre 3 faktör ortaya çıkmış ve bu faktörler toplam varyansın %64,718'ini açıklamıştır. Ayrıca KMO değeri %83 olarak belirlenmiş Bartlett testi sonuçları da anlamlı bulunmuştur (Bartlett's Test of Sphericity: df: 55; $p < 0,00$). Tablo 2.'de katılımcıların cinsiyet değişkenine göre konum/ünvan bilgileri ve eğitim düzeylerini gösterir crosstab istatistikleri sunulmaktadır.

Tablo 2. Cinsiyet Değişkenine Göre Crosstab İstatistikleri

		Cinsiyetiniz		Toplam
		Kadın	Erkek	
Konumunuz/Ünvanınız	İşletme Sahibi	11	74	85
	İşletme Ortağı/Hissedarı	0	3	3
	Özel Sektörde Yönetici	11	41	52
	Diğer	7	14	21
Eğitim Düzeyiniz	İlköğretim	4	19	23
	Lise & Dengi	5	45	50
	Önlisans	4	27	31
	Lisans	13	26	39
	Lisansüstü	3	15	18
Toplam		29	132	161

Tablo 2.'ye göre kadın katılımcıların sayısı 29, erkek katılımcıların sayısı ise 132'dir. Ancak kadın katılımcıların yalnızca 11'i işletme sahibi/ortağı olarak görev yapmakta iken erkek katılımcıların 85'i bu görevi sürdürmektedir. Özel sektörde yönetici olarak görev yapan kadınların sayısı 11 iken erkek katılımcıların sayısı 41 olarak belirlenmiştir. Eğitim durumları incelendiğinde 29 kadın katılımcının yalnızca 16'sı yükseköğrenim derecine sahipken, bu oran erkek katılımcılarda 57 olduğu belirlenmiştir. Tablo 3.'te ölçeklere ilişkin t-testi sonuçlarına yer verilmektedir. Tablo 3. sonuçlarına göre ölçekler sosyal sermaye ölçeği ve iş tatmini ölçeği arasında, sosyal sermaye ile sanal kaytarma ölçeği arasında ve iş tatmini ile sanal kaytarma ölçekleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. (Sig;.000).

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ
Tablo 3. Ölçeklere İlişkin t-testi Sonuçları

		Ort.	Std. Sapma	t	df	Sig. (2-tailed)	N
Pair 1	Sosyal Sermaye – İş Tatmini	-,49423	,51619	-12,149	160	,000	161
Pair 2	Sosyal Sermaye – Sanal Kaytarma	1,15791	,83532	17,589	160	,000	
Pair 3	İş Tatmini - Sanal Kaytarma	1,65214	,97953	21,401	160	,000	

Tablo 4.'te ölçeklere ilişkin korelasyon analiz sonuçlarına yer verilmektedir. Buna göre, sosyal sermaye ile iş tatmini arasında pozitif ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir (Sig=,000). Bu duruma göre bir değişkene ilişkin değerlerin artması durumunda diğer değişkene ilişkin değerlerin artması beklenmektedir. Ayrıca sosyal sermaye ile sanal kaytarma arasında da pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir (Sig=,002). Ancak, sanal kaytarma ile iş tatmini arasındaki anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (Sig=,394).

Tablo 4. Ölçeklere İlişkin Korelasyon Analizi

		Sosyal Sermaye	İş Tatmini	Sanal Kaytarma
Sosyal Sermaye	Pearson Correlation	1		
	Sig. (2-tailed)			
İş Tatmini	Pearson Correlation	,347**	1	
	Sig. (2-tailed)	,000		
Sanal Kaytarma	Pearson Correlation	,244**	-,068	1
	Sig. (2-tailed)	,002	,394	

Tablo 5.'te katılımcıların sosyal sermaye özellikleri, iş tatmin düzeyleri ve sanal kaytarma eğilimleri ile sosyo demografik özellikleri arasında bir farklılık olup olmadığı belirtilmektedir. Bu bağlamda, katılımcıların yaş grupları, deneyim süreleri, çalıştıkları sektör, cinsiyetleri ve eğitim durumları gibi sosyo-demografik özellikleri Anova testine tabii tutulmuş ancak yalnızca katılımcılara ilişkin eğitim durumları ile sosyal sermaye, iş tatmini ve sanal kaytarma arasında anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 5. Eğitim Durumu, Sosyal Sermaye, İş Tatmini ve Sanal Kaytarma Anova Testi Sonuçları

Eğitim Durumu		Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	f Oranı	p
Sosyal Sermaye	Gruplar Arası	,700	4	,175	,938	,443
	Gruplar içi	29,105	156	,187		
	Toplam	29,805	160			
İş Tatmini	Gruplar Arası	,240	4	,060	,267	,899
	Gruplar içi	35,127	156	,225		
	Toplam	35,367	160			
Sanal Kaytarma	Gruplar Arası	8,662	4	2,166	3,343	,012
	Gruplar içi	101,057	156	,648		
	Toplam	109,720	160			

Tablo 5.'te görüldüğü üzere katılımcıların eğitim durumları ile sosyal sermaye özellikleri arasında (F: ,938; Sig. : ,443) anlamlı bir fark bulunamamıştır. Ayrıca yine katılımcıların eğitim durumları ile iş tatmini arasında (F: ,267; Sig. : ,899) anlamlı bir fark bulunamamıştır. Ancak katılımcıların eğitim durumları ile sanal kaytarma eğilimleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur (F: ,3,343; Sig. : ,012). Tablo 6.'da sanal kaytarma ölçeğine ilişkin değerler sunulmaktadır.

Tablo 6. Sanal Kaytarma Ölçeğine İlişkin Yüzdelik Değerler

Sanal Kaytarma Ölçek Soruları	Çok Az	Az	Orta	Fazla	Çok Fazla
Sporla ilgili internet sitelerini ziyaret etmek	34,8	14,9	23,0	14,9	12,4
Yatırımla amaçlı internet sitelerini ziyaret etmek	24,2	11,8	16,8	32,9	14,3
Eğlence amaçlı internet sitelerini ziyaret etmek	38,5	14,9	22,4	14,3	9,9
Genel amaçlı haber sitelerini ziyaret etmek	9,9	6,8	19,9	37,3	26,1
İşimle ilgili olmayan web sitelerini ziyaret etmek	39,1	19,3	24,2	13,0	4,3
İşimle ilgili olmayan verileri bilgisayarına yüklemek	58,4	14,3	17,4	6,8	3,1
Kişisel ihtiyaçlar için alışveriş sitelerini ziyaret etmek	35,4	21,1	22,4	16,1	4,9
Yetişkinlere yönelik (cinsel içerikli) internet sitelerini ziyaret	83,9	6,8	3,7	5,0	,6
İşimle ilgili olmayan e-postaları kontrol etmek	55,9	17,4	11,8	11,2	3,7
İşimle ilgili olmayan e-postaları göndermek	61,5	14,9	15,5	6,2	1,9
İşimle ilgili olmayan e-postaları almak	57,1	14,9	17,4	7,5	3,1

Tablo 6. İncelendiğinde katılımcıların çoğunluğunun sporla ilgili internet sitelerini çok az düzeyde ziyaret ettikleri (%34,8), yatırımla ilgili siteleri fazla düzeyde (%32,9), eğlence amaçlı siteleri çok az düzeyde (38,5), genel amaçlı haber sitelerini fazla düzeyde (37,3) ziyaret ettikleri görülebilmektedir. Ayrıca katılımcılar, işleri ile ilgili olmayan web sitelerini çok az düzeyde (%39,1), işleri ile ilgili olmayan verileri yükleme işini çok az düzeyde (%58,4), kişisel ihtiyaçları için internet sitelerini de yine çok az düzeyde (%35,4) ziyaret ettiklerini bildirmişlerdir. Buna ek olarak katılımcıların cinsel içerikli sitelere ziyaret oranlarına ilişkin %83,9'luk kısmı çok az düzeyde ziyaret ettiklerini bildirmişlerdir. Yalnızca %0,06'lık kısım ise çok fazla düzeyde cinsel içerikli sitelere erişim sağladığını bildirmiştir. Elektronik postaların kontrolüne ilişkin verilerde ise işleri ile ilgili olmayan postaların kontrolü, gönderimi ve alımı yine en az düzeyde tercih edilen yöntem olarak belirlenmiştir.

V. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Çalışma, Aksaray ilinde faaliyet gösteren üretim işletmelerinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın amacı, sosyal sermaye, iş tatmini ve sanal kaytarma arasındaki ilişkinin işletme yöneticileri/sahiplerinde incelenmesidir. Bu bağlamda oluşturulan veri toplama formu aracılığıyla veriler toplanmış ve istatistiki analiz yöntemleri ile analiz edilmiştir. Verilerin toplanması aşamasında katılımcılarla birebir görüşmeler yapılmış ve verilerin toplanma amacı konusunda bilgilendirme yapılmıştır. Toplanan veriler, akademik etik kuralları dahilinde gizlilik prensiplerine uygun biçimde ele alınmış ve analiz edilmiştir. Aksaray ilinde faaliyetlerini sürdüren ve üretim kapasite raporu olan 245 işletme bulunmaktadır. Bu bağlamda çalışmaya dahil edilen 161 katılımcı %95 güven aralığında yeterli örneklemi oluşturmaktadır. Anket formu dört bölüme ayrılmıştır; ilk bölümde katılımcıların sosyo-demografik özellikleri sorgulanmıştır. İkinci bölümde ise sosyal sermaye özellikleri Onyx ve Bullen (2000)'in çalışmalarından yararlanılarak oluşturulmuş ölçek aracılığıyla, üçüncü bölüm katılımcıların iş tatmini düzeylerini belirlemek için Minnesota İş Tatmini ölçeğinden yararlanılarak oluşturulmuş iş tatmini ölçeği ile ve son olarak da sanal kaytarma eğilimleri Lims (2002)'in çalışmasından yararlanılarak oluşturulmuş olan ölçek aracılığıyla ölçülmüştür. Çalışmada kullanılan istatistiki yöntemler Cronbach's Alpha güvenirlik analizi, sosyo demografik özellikleri niteleyen frekans ve yüzde değerleri, ölçekler arasındaki farklılıkları ölçmeye yarayan t-testi, ilişkilerin belirlenmesinde kullanılan korelasyon analizi, sosyo demografik özellikler ile ölçekler arasındaki ilişkileri belirlemede kullanılan Anova testi ve ölçeklerin geçerliklerinin sorgulanmasında önemli bir role sahip olan faktör analizleri kullanılmıştır. Ancak, daha detaylı istatistiksel analizlere ihtiyaç vardır ve çalışmadaki fiziki sınırlamalar nedeniyle diğer analiz türlerine yer verilememiştir. Çalışmaya dahil edilen katılımcıların büyük bölümü işletme sahibidir (%96,3), geriye kalan kısım ise işletmede hissedar ya da üst düzey yöneticidir. Yaş aralıkları incelendiğinde katılımcıların çoğunluğunun 46 ve üzeri yaş aralığında bulunduğu görülmektedir. Yine katılımcıların büyük çoğunluğunun medeni durumu evlidir. Eğitim düzeylerine göre yapılan sınıflandırmada katılımcıların büyük bölümünün yükseköğrenim tecrübesi olduğu görülmektedir. Bu durum, üretim işletmelerinin ihracat teknikleri gibi yönetsel performansları ile alakalı olarak daha bilinçli olduklarını düşündürmektedir. Çalışma sürelerine göre yapılan incelemede büyük çoğunluğun 11-20 yıl aralığında tecrübeye sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Katılımcıların sektörlerine göre dağılımları incelendiğinde en büyük grubun %23,6'lık bir oranla gıda sektöründe olduğu ardından ise %12,1'lik bir oranla metal sektöründe çalıştığı belirlenmiştir. Cinsiyet değerlendirmesinde ise katılımcıların çoğunluğunun erkek olduğu görülmektedir. Buna göre, kadın girişimciliğinin giderek yaygınlaştığı günümüzde Aksaray ili için daha yoğun teşvik ve bilgilendirmelerin yapılmasının gerekli olduğu sonucuna ulaşılabilmektedir. Katılımcıların en çok ilgi duydukları konu belirlenmek istenmiştir ve elde edilen sonuçlar ekonominin en büyük paya sahip olduğunu göstermektedir. Yapılan t-testi sonuçlarına göre sosyal sermaye, sanal

kaytarma ve iş tatmini ölçekleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Ayrıca korelasyon analizi sonuçlarına göre, sosyal sermaye ile iş tatmini arasında ve iş tatmini ile sanal kaytarma arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Dolayısıyla katılımcılara ilişkin sosyal sermayenin artması iş tatminini olumlu yönde etkilemektedir. Çalışmada zaman unsuru önemli bir kısıtı oluşturmuştur. Üretim yapan işletme yöneticilerine yönelik bir araştırmanın daha geniş zaman dilimi içerisinde yapılmış olması sonuçların daha sağlıklı olmasına imkan verecektir. Ayrıca, veriler katılımcılarla birebir görüşme neticesinde anket formu ile toplanmıştır. Bu durum çalışmadaki diğer bir kısıtı oluşturmaktadır çünkü soruların anlaşılabilirliği ile katılımcının soruyu algılama biçimi arasındaki belirsizlik, ileriki çalışmalarda daha farklı veri toplama yöntemlerinin daha doğru bilgi toplanmasına izin verebileceği şeklinde yorumlanmaktadır. Çalışmada sadece üretim yapan işletmeler ele alınmıştır oysaki tüm işletmeleri içeren bir evren oluşturulması daha farklı sonuçlar doğurabilecektir. İleriki çalışmalarda sadece belli bir il değil illeri içeren bölgesel çalışmaların yapılması daha farklı sonuçlara neden olabileceği gibi karşılaştırmalı analizlerin de yapılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Blau, G., Yang, Y. ve Ward-Cook, K., "Testing a Measure of Cyberloafing", *Journal of Allied Health*, 35(1), 9-17, 2006.
- Bülbül, H., Rekabet Üstünlüğü Sağlamada Ürün ve Süreç Yeniliği: Bilişim Teknolojileri Uygulaması, (Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya, ss.396, 2003.
- Coleman, S. J., "The Foundation of Social Theory", Harward University Press, Massachusetts, 1990.
- Coleman, J., "Social Capital in The Creation Of Human Capital", *American Journal of Sociology*, ss.94, 95-120, 1998.
- Çalışkan, Z., "İş Tatmini: Malatya'da Sağlık Kuruluşları Üzerine Bir Uygulama", *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*, 2005.
- Devamoğlu, S., "Sosyal Sermaye Kuramı Açısından Türkiye'de Demokrasi Kültürü Üzerine Bir Değerlendirme", *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Denizli, 2008.
- Erdoğan, İ., "İşletmelerde Davranış", İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayını, İstanbul, 1991.
- Eren, E., "Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi", *Genişletilmiş Dokuzuncu Baskı*, Beta Yayınları, İstanbul, 2006.
- Fukuyama, F., "Social Capital, Sivil Society and Development", *Third World Quarterly*, 22: 7-20, 2001.
- Fukuyama, F., "Trust: Social Virtues and the Creation of Prosperity". NY: Free Press., 2005.
- Gökarp, N., "Ekonomide Güven Faktörü", *Celal Bayar Üniversitesi, İİBF Dergisi*, c.10 s.163-174, 2003.
- Granovetter, M., "Economic Action and Social Structure: The Problem of Embeddedness", *American Journal of Sociology*, 91 (3): 481, 1985.
- Harper, R., "Social Capital: A review of The Literature, National Statistics", *Social Analysis and Reporting Division*, Londra, s.6, 2001.
- Kahn, L.Robert: "The Work Module: A Tonic for Lunchpail Lassitude", *Psychology Today*, February, 1973.
- Karadal, H. ve Akyazı T.E., "Girişimcilik", Beta Yayınları, 2. Baskı, 2013.
- Karagül M. ve Masca M., "Sosyal Sermaye Üzerine Bir İnceleme", *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, ss.1:37-52, 2005.
- Karagül, M. ve Dündar, S., "Sosyal Sermaye ve Belirleyicileri Üzerine Ampirik Bir Çalışma", *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 12: 63, 2006.
- Karakuş, H., "Hemşirelerin İş Tatmin Düzeyleri: Sivas İli Örneği", *Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2011.
- Köse, S. Oral, L. ve Türesin, H., "İş Yaşamında Sosyal Kolaylaştırma Kavramı Ve Sanal Kaytarma İle İlişkisi: Araştırma Görevlileri Üzerinde Bir Araştırma", *Sosyal Ve Beşeri Bilimler Dergisi*, Cilt 4, No 1, ISSN: 1309-8012 (Online), 2012.
- Lim, V.K.G., "The IT was of Loafing on the Job: Cyberloafing, Neutralizing and Organizational Justice", *Journal of Organizational Behavior*, Vol.23, 675-694, 2002.
- Mercan, B. ve Halıcı, N. S., "Social capital as a soft factor in facility location planning", *Strategic management conference*, İstanbul, s.36-43, 2005.
- Onyx J. ve Bullen P., "Measuring Social Capital in Five Communities", *Journal of Applied Behavioral Science*, v.36, p.23-42, 2000.
- Özkalp, E., Aydın, U. ve Tekeli S., "Sapkın Örgütsel Davranışlar ve Çalışma Yaşamında Yeni Bir Olgu: Sanal kaytarma (Cyberloafing) ve İş İlişkilerine Etkileri", 19. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı, Çanakkale (26-28 Mayıs), 465-470, 2011.
- Şan, M.K. ve Şimşek, R., "Sosyal sermaye kavramının Tarihsel – sosyolojik Arkaplanı", *Akademik İncelemeler Dergisi* Cilt:6 Sayı:1, s.88-110, 2011.
- Şimşek, L., "İş Tatmini", *Verimlilik Dergisi*, c.12, 1995.
- Tüylüoğlu, Ş., "Sosyal Sermaye, İktisadi Performans Ve Kalkınma: Bir Yazın Taraması", *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi* (12), 14-60, 2006.
- Online Etymology Dictionary, <http://www.etymonline.com/>, Erişim Tarihi:01.12.2013
- Cambridge Dictionary, <http://dictionary.cambridge.org/>, Erişim Tarihi:12.12.2013